

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarqand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Юсупов Хуршид Муратжанович</i> ПЕРВЫЕ ШАГИ ДВУХСТОРОННЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА САУДОВСКОЙ АРАВИИ С МОМЕНТА НЕЗАВИСИМОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	9-13
<i>Najmiddinov Zafar Xoshimjonovich</i> O'RTA OSIYO FAQIHLARINING MUSANNIFAK ASARLARIGA TA'SIRI XUSUSIDA	14-19

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Madraimova Marxamat Raximberganovna</i> XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING OBYEKTIV ZARURLIGI VA AHAMIYATI	20-23
<i>Abdullaev Jamshid Obidovich</i> SUN'IY INTELLEKT — XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH VOSITASI SIFATIDA	24-30
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич</i> ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА МАҲСУЛОТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ ҲИСОБИНИ ЮРИТИШ ВА ТАННАРХ КАЛКУЛЯЦИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	31-46
<i>Ziyadullayev Zuxriddin Ilxom o'g'li</i> TIJORAT BANKLARI TRANSFORMATSIYASI BORASIDA NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	47-51
<i>Alimova Saboxat Gaziyevena, Erkinova Sevinch</i> YASHIL IQTISODIYOT VA ATROF MUHIT MUAMMOLARI	52-56
<i>Zokirova Gavxar</i> GLOBAL PENSIYA TIZIMLARI BARQARORLIGI VA YETARLILIGI TAHLILI	57-66

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna, Muxtorov Muxsin Jabborovich</i> TASAVVUFDA INSON MA'NAVIY KAMOLOTI MASALASI	67-73
<i>O'rinboyev Davlatjon Bahtiyorovich</i> IJTIMOIY FALSAFADA STRATEGEMALARNING O'RNI VA AHAMIYATI	74-79
<i>Alimov Mansur Narboyevich</i> PEDAGOGIYALARNING MA'NAVIY-AXLOQIY VA KASBIY RIVOJLANTIRISHDA AJDODLAR MA'NAVIY MEROSINING O'RNI. ("SILSILAT UL-ORIFIYN VA TAZKIRATU-S-SIDDIQIYN" ASARI MISOLIDA)	80-87
<i>To'xtasinov Shukurjon Shavkatjon o'g'li</i> MILLIY BIRLIK VA SIYOSIY HOKIMIYATGA DOIR JADIDLAR QARASHLARINING IJTIMOIIY- FALSAFIY AHAMIYATI	88-95
<i>Nurmatova Umida Jalolidinovna</i> AN'ANAVIY O'QISHNING GNOSEOLOGIK JIHATLARI	96-101

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abdullaeva Charos Baxramovna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIKADA REKLAMA DISKURSI TUSHUNCHASI	102-105
<i>Umarqulova Munira Zohidjon qizi</i> ILMIY-FANTASTIK ADABIYOT: JANRNING SHAKLLANISHI, RIVOJLANISHI VA POETIK CHEGARALARI	106-119
<i>Xaydarova Gavhar Abdukadirovna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIK MADANIYAT KONTEKSTIDA "SPORT DISKURSI" TUSHUNCHASINING NAMOYON BO'LISHI	120-124
<i>Mirzarahimov Bahodir Shavkat o'g'li</i> "XALQ SO'ZI" GAZETASINING MATNLARINI DAVR BO'YICHA TASNIFLASH BOSQICHLARI	125-129
<i>Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SHOULDER/YELKA, ELBOW/TIRSAK HAMDA WRIST/BILAK SOMATIK KOMPONENTLI MAQOLLARNING KONSEPTUAL TAHLILI	130-137
<i>Yangiboyeva Feruza Ortiq qizi</i> TIPS FOR TEACHING ENGLISH: STRATEGIES FOR EFFECTIVE LANGUAGE LEARNING	138-145
<i>Ибодуллаева Гавхар Уринбаевна</i> ОБУЧЕНИЕ ШКОЛЬНИКОВ К НАЧАЛЬНОМУ УРОВНЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В СРЕДНЕ- ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЕ	146-151
<i>Kuvvatov Raxmatulla Hikmatillayevich</i> SAN'ATGA OID AFORIZMLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI.....	152-156
<i>Ibodullayeva Gulshod Urinovna</i> CHET TILLARINI O'RGANISHDA IMMERSIV O'QITISH USLUBLARI –SAMARALI YO'NALISH, YONDASHUVLAR VA XULOSALAR.....	157-160
<i>Habibullayeva Gulsanam Inomjon qizi</i> INNOVATIVE METHODS OF TEACHING READING (FOR PRE INTERMEDIATE LEVELS)	161-165
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> TILSHUNOSLIKDA TERMINOLOGIYANING XUSUSIYATLARI.....	166-169

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Kuchimova Shaxlo</i> VASIYATNOMANING OG'ZAKI SHAKLI VA UNI TUZISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEKNOLOGIYA VOSITALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	170-176
<i>Jumanazarov Faxriddin Erkinovich</i> KONTRAFAKT MAHSULOTLARNI ANIQLASH VA ULARNING MUOMALASIGA QARSHI KURASHISH MUAMMOLARI	177-183
<i>Курбанова Эльмира Асадовна</i> ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ОВД С ГОСУДАРСТВЕННЫМИ И ИНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ БЕЗНАДЗОРНОСТИ И ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	184-190

<i>Raxmatullayev Xurshidjon Shukurilla o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIDA KRIPTO-AKTIV VA U BILAN BOG'LIQ BO'LGAN AYRIM MUAMMOLAR.....	191-195
<i>Aldamuratova Amangul Uralbayevna</i> FUQAROLIK PROTSESSIDA AJRIMLAR TUSHUNCHASI VA TURLARI	196-200
<i>Xakimov Jahongir Olimjon o'g'li</i> KIBERFIRIBGARLIK VA KIBERKORRUPSIYA – RAQAMLI DUNYODAGI MURAKKAB JINOYATLAR.....	201-208
<i>Ergashev Qaxramon Zokirjonovich</i> KORRUPSIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHNING IJTIMOY ZARURATI.....	209-219
<i>Normatov Isomiddin Dustqul o'g'li</i> XUFIYONA IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	220-224
<i>Пулатов Темурабек Гайратжон угли</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ КИС В СЕКТОРЕ ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	225-231
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINING ILMIY-TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA FANLARARO INTEGRATSIYA	232-236
<i>Sharipova Farida Salimdjanoynva, Qo'ng'irotova Anorxol</i> TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA "TIBBIY BIOLOGIYA" HAMDA "UMUMIY GENETIKA" FANLARINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLAR SAMARADORLIGI	237-241
<i>Собирова Гулибарно Зайнутдин кизи</i> МЕТОДИКА ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В РАЗВИТИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	242-252
<i>Salayev Donyor Baxtiyarovich</i> ZAMONAVIY JISMONIY TAYYORGARLIKNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI.....	253-259
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASIDA BOKS MURABBIYLARINI KASBGA YO'NALTIRISH TIZIMINING XUSUSIYATLARI	260-266
<i>Hakimova Nargiza Uralovna</i> YOSH KURASHCHI QIZLARDA MUVOZANAT QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RAQS VA HARAKATLI O'YINLARDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI	267-273
<i>Otepbergenov Jetkerbay Sakbergenovich</i> MODULLI TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNI INTELLEKTUAL RIVOJLANTIRISHGA UNDASH MUAMMOSI	274-279

Received: 10 April 2025
Accepted: 15 April 2025
Published: 28 April 2025

Article / Original Paper

MODULLI TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNI INTELLEKTUAL RIVOJLANTIRISHGA UNDASH MUAMMOSI

Otepbergenov Jetkerbay Sakbergenovich

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
"Informatika o'qitish metodikasi" kafedrası pedagogika
fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tel.: +998 97 220 72 04
E-mail: 3508766@mail.ru

Annotatsiya. Talabalarning motivatsiyasi ularning intellektual va kognitiv rivojlanishining asosiy omili hisoblanadi. Modulli o'qitish sharoitida talabalarning motivatsiya darajasi bir qator omillar, jumladan, o'quv jarayonining tuzilishi, baholash usullari va talabalarning mustaqillik darajasi bilan belgilanadi. Ushbu maqolada KMS sharoitida talabalarni rag'batlantirish muammolari tahlil qilinadi, xalqaro va mahalliy tajribalar ko'rib chiqiladi, shuningdek, jahon tendensiyalari va mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan holda intellektual rivojlanish motivatsiyasini oshirish yo'llari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: talabalar motivatsiyasi, intellektual rivojlanish, kredit-modul tizimi, ta'limning mustaqilligi, oliy ta'lim, Bolonya jarayoni.

THE PROBLEM OF ENCOURAGING STUDENTS' INTELLECTUAL DEVELOPMENT IN MODULAR EDUCATION

Otepbergenov Jetkerbay Sakbergenovich

Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Department of "Informatics
Teaching Methods" of the Nukus State Pedagogical
Institute named after Ajiniyoz

Abstract. Student motivation is a key factor in their intellectual and cognitive development. The level of student motivation in modular learning is determined by a number of factors, including the structure of the learning process, assessment methods, and the level of student independence. This article analyzes the problems of motivating students in modular learning, reviews international and local experiences, and also suggests ways to increase the motivation for intellectual development, taking into account global trends and local characteristics.

Keywords: student motivation, intellectual development, credit-module system, educational independence, higher education, Bologna process.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V5SI3Y2025N39>

1. Kirish.

Zamonaviy oliy ta'lim o'quv jarayonini tashkil etishda yangi yondashuvlarni talab qiladi, ulardan biri kredit-modul tizimi (KMS) hisoblanadi. KMS talabalarning akademik harakatchanligini oshirish va ularning mustaqil ishlashini rag'batlantirishga qaratilgan [1; 7].

Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, modulli o'qitishga o'tish talabalarning individual ehtiyojlari va kognitiv xususiyatlarini hisobga olmasa, ularning motivatsiya darajasini pasaytirishi mumkin [6].

Yevropa mamlakatlarida KMS ta'lim jarayonining standarti bo'lib, bu Yevropa kreditlarni o'tkazish va to'plash tizimining (ECTS) muvaffaqiyatli qo'llanilishi bilan tasdiqlanadi. Buyuk Britaniya va Germaniyada KMSni moslashtirish talabalarning mustaqilligini oshirishga imkon berdi, ammo Myuller va Shyutsening (2018) tadqiqoti shuni ko'rsatadiki, talabalar o'z-o'zini tashkil etishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda, bu esa ularning o'quv motivatsiyasini pasaytirishi mumkin.

Misol: Finlyandiyada Xelsinki universiteti modulli o'qitishning moslashuvchan tizimini joriy etdi, bu esa talabalarga fanlarni o'rganish sur'atini mustaqil tanlash imkonini berdi, ularning o'quv jarayoniga jalb etilishi va qiziqishi darajasini oshirdi [4]. Germaniyada Geydelberg universiteti integratsiyalashgan o'qitish usulidan foydalanadi, bu esa nazariy modullarni amaliy faoliyat bilan birlashtirish imkonini beradi va talabalarning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi [11].

MDH mamlakatlarida KMS Bolonya jarayoni doirasida oliy ta'limni isloh qilishning bir qismi sifatida joriy etilmoqda. Biroq, ushbu tizimni moslashtirish o'quv rejalari va o'qitish uslublarini chuqur modernizatsiya qilishni talab etadi. Qozog'istonda Nazarboyev universiteti raqamli modullar tizimini joriy etdi, bu esa talabalarga o'z ta'lim yo'nalishini moslashuvchan tarzda boshqarish imkonini berdi, biroq Jumagulovning (2021) tadqiqoti modulli ta'limga moslashish jarayonida talabalarni qo'shimcha qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatmoqda.

Misol: Rossiyada Moskva davlat universiteti individual ta'lim trayektoriyalari tizimini joriy etdi, bu esa talabalarga mustaqil ravishda ta'lim yo'nalishini tanlash va akademik motivatsiya darajasini oshirish imkonini berdi [10]. O'zbekistonda Nukus davlat pedagogika instituti kredit-modulli ta'limga onlayn platformalarni integratsiya qilish loyihasini amalga oshirmoqda, bu esa talabalarning mustaqilligini rivojlantirishga yordam beradi [9].

Shunday qilib, KMS sharoitida talabalarni rag'batlantirish masalasi talabalarning ta'lim jarayoniga jalb etilishini oshirishga qaratilgan yangi uslubiy yondashuvlarni kompleks tahlil qilish va ishlab chiqishni talab qiladi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, talabalarning kognitiv kompetensiyalari va kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan moslashuvchan o'quv dasturlarini yaratish sharoitidagina KMSdan samarali foydalanish mumkin.

Modulli ta'lim sharoitida talabalarni rag'batlantirish omillari

2.1. Akademik mustaqillik va motivatsiya

KMSning asosiy jihatlaridan biri talabalarning mustaqilligi bo'lib, u fanlarni, o'qitish sur'atlarini va bilimlarni nazorat qilish shakllarini tanlash imkoniyatini nazarda tutadi [2]. Biroq, o'z-o'zini tashkil etishning yetarli darajada emasligi o'qishga qiziqishning yo'qolishiga va motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin [3].

G'arb olimlarining tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, o'z ta'lim jarayonini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lgan talabalar yuqori darajadagi faollik va akademik muvaffaqiyatni namoyish etadilar [6]. Biroq, Myuller va Shyutse (2018) ta'kidlaganidek, vaqtni boshqarish ko'nikmalari rivojlanmagan talabalar o'z-o'zini tashkil etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu esa motivatsiyaning pasayishiga olib keladi.

Misol: Buyuk Britaniyada Oksford universiteti loyihaviy o'qitish tizimini modullarda qo'llaydi, bu esa talabalarga real vazifalar ustida ishlash imkonini beradi va ularning o'quv

jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi [12]. Rossiyada Moskva davlat universiteti individual ta'lim trayektoriyalari tizimini joriy etdi, bu esa talabalarning motivatsiyasini oshirish va ularning intellektual salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi [10]. Finlyandiyada Turku universiteti talabalar uchun murabbiylik tizimini joriy etdi, bu esa ularning ta'lim jarayoni uchun mas'uliyatini oshirish va o'zlashtirish ko'rsatkichlarini yaxshilash imkonini berdi [4].

2.2. Baholash tizimining ta'siri

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, modulli ta'lim doirasidagi tez-tez o'tkaziladigan nazorat ishlari va oraliq baholashlar talabalarni o'qishga undashi mumkin, biroq ayni paytda stress va motivatsiya pasayishiga ham olib kelishi mumkin [8]. Talabalarning individual xususiyatlarini hisobga oladigan va uzluksiz rivojlanish uchun sharoit yaratadigan moslashuvchan baholash usullarini joriy etish muhimdir.

Misol: Finlyandiyada Xelsinki universiteti talabalar attestatsiya shakllarini tanlash imkoniyatiga ega bo'lgan moslashuvchan baholash tizimini ishlab chiqdi. Bu esa xavotirni kamaytirish va o'quv jarayoniga jalb etilishni oshirishga yordam berdi [4]. Qozog'istonda Nazarbayev universiteti raqamli portfolio elementlarini joriy etdi, bu talabalarning ta'lim jarayoniga jalb etilishini oshirdi va bilimlarni shaxsiylashtirilgan tarzda nazorat qilish imkonini berdi [8]. Germaniyada oliy o'quv yurtlari an'anaviy imtihonlar va baholashning muqobil shakllari (esse, taqdimot, guruh ishi) kombinatsiyasidan foydalanmoqda. Bu esa talabalarga bilimlarni nazorat qilishning turli shakllariga moslashishga yordam beradi [11].

Shunday qilib, KMS sharoitida talabalarning motivatsiyasi mustaqillik darajasi, baholash tizimining moslashuvchanligi va o'qitish usullariga bog'liq. Xalqaro tajriba shuni tasdiqlaydiki, KMSni to'g'ri joriy etish talabalarning qiziqishini oshirishi va ularning intellektual rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

3. KMS sharoitida talabalar motivatsiyasini oshirish yo'llari

3.1. Interfaol o'qitish usullari

Guruhlarda ishlash, o'yin texnologiyalari, muammoli ta'lim kabi interfaol usullardan foydalanish talabalarning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi [6]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, debatlar, jamoaviy loyihalar va simulyatsiyalar kabi interaktiv ish shakllaridan foydalanilganda talabalarning faolligi sezilarli darajada oshadi [3].

Misol: Germaniyada Geydelberg universiteti o'quv jarayonida ball tizimi, mukofotlar va reytinglarni o'z ichiga olgan o'yinlashtirish usulidan foydalanmoqda. Bu esa talabalarning topshiriqlarni bajarishdagi faolligini oshirishga imkon berdi [11]. Buyuk Britaniyada Kembrij universiteti ta'lim jarayoniga rol o'yinlar texnologiyasini joriy etdi, bu esa talabalarning munozara va seminarlarda ishtirok etish darajasini yaxshilashga olib keldi.

MDHda ham interfaol usullar o'z samarasini ko'rsatmoqda. Qozog'istonda Nazarbayev universiteti muammoli ta'limdan foydalanadi, bunda talabalar real vaziyatlarni hal qiladilar. Bu esa ularning faolligi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini oshiradi [8]. O'zbekistonda Nukus davlat pedagogika instituti hamkorlikda o'qitish uchun onlayn platformani joriy etdi, bu esa talabalarning fanlarni o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirdi [9].

3.2. Ta'lim jarayonini raqamlashtirish

Raqamli texnologiyalar talabalarga o'quv materiali bilan qulay formatda ishlash imkonini berib, o'qishga qo'shimcha rag'bat bo'lishi mumkin [3]. Masofaviy ta'lim platformalari, video ma'ruzalar va moslashuvchan o'qitish tizimlari ta'limga shaxsiy

yondashuvni ta'minlaydi, bu esa talabalarning akademik motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [2].

Misol: Shvetsiyada Lund universiteti elektron ta'lim resurslari tizimini joriy etdi. Bu talabalarga qulay vaqtda materiallarni mustaqil o'rganish va shu orqali ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish imkonini berdi [5]. Finlyandiyada Turku universiteti aralash ta'lim tizimini joriy etdi, bu esa talabalarga an'anaviy ma'ruzalarni onlayn modullar bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi. Natijada, o'zlashtirish samaradorligi va sifati oshdi [4].

MDH mamlakatlarida ham raqamli texnologiyalar faol qo'llanilmoqda. Rossiyada Qozon federal universiteti virtual laboratoriyalarni ishlab chiqdi, bu esa talabalarning ilmiy tadqiqotlarga va bilimlarni amalda qo'llashga bo'lgan qiziqishini oshirdi [10]. Belarusda Brest davlat universiteti raqamli test tizimini joriy etdi. Bu talabalarga o'z yutuqlarini real vaqt rejimida baholash imkonini berdi va o'z-o'zini o'rganish darajasini oshirdi

3.3. Ta'lim jarayonini individuallashtirish

Talabalar motivatsiyasini oshirishning asosiy omillaridan biri o'quv jarayonini individuallashtirish bo'lib, u fanlarni tanlashning moslashuvchanligi, shaxsiylashtirilgan ta'lim yo'nalishlari va bilimlarni baholashning moslashuvchan texnologiyalarini o'z ichiga oladi [6]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z ta'limini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lgan talabalar yuqori darajadagi faollik va akademik muvaffaqiyatni namoyish etadilar [3].

Misol: AQShda Massachusetts texnologiya instituti (MIT) talabalarga qulay formatda kurslarni tanlash va o'tish imkonini beruvchi OpenCourseWare platformasini ishlab chiqdi, bu esa ularning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Germaniyada Berlin universiteti har bir talabaning tayyorgarlik darajasiga moslashtirilgan va uning intellektual rivojlanishiga hissa qo'shadigan moslashuvchan ta'lim modullari tizimini joriy etdi [11].

MDH mamlakatlarida ham individuallashtirilgan yondashuvlarning rivojlanishi kuzatilmoqda. Qozog'istonda Nazarboyev universiteti talabalarga fanlarni o'rganish ketma-ketligini mustaqil ravishda belgilash imkonini beruvchi shaxsiylashtirilgan ta'lim yo'nalishlarini joriy etdi [8]. Rossiyada Moskva davlat universiteti moslashuvchan jadval tizimini ishlab chiqdi, bu esa talabalarga o'qishni ilmiy faoliyat va amaliy loyihalar bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi [10].

Shunday qilib, interfaol o'qitish usullarini, raqamli ta'lim texnologiyalarini joriy etish va ta'lim jarayonini individuallashtirish orqali KTM sharoitida talabalarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshirish mumkin. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, talabalarning kognitiv qobiliyatlari va mustaqilligini rivojlantirishga qaratilgan moslashuvchan ta'lim muhitini yaratish ularning motivatsiyasi va akademik muvaffaqiyatini oshirishning asosiy omilidir.

4. Xulosa

KMS sharoitida talabalarni motivatsiyalash muammosi kompleks yondashuvni talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, avtonomlik, moslashuvchan baholash tizimi, interaktiv usullar va raqamli texnologiyalar talabalarning motivatsiyasi va intellektual rivojlanishini oshirishga yordam beradi [6;3]. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, KMSni muvaffaqiyatli joriy etish faqat talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llagan holda amalga oshirilishi mumkin [2].

Yevropada o'tkazilgan tadqiqotlar shaxsiylashtirilgan ta'lim yo'nalishlari va raqamli texnologiyalar talabalarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatmoqda. Finlyandiyada Xelsinki universiteti talabalarga o'z yutuqlarini kuzatish va ta'lim natijalarini

to'plash imkonini beruvchi raqamli portfolio tizimini joriy etdi, bu esa ularning o'quv jarayoniga jalb etilishini sezilarli darajada oshirdi [4]. Germaniyada Berlin universiteti raqamli simulyatsiyalar va interaktiv platformalardan foydalanadi, bu esa talabalarning o'quv jarayonida faol ishtirok etishini rag'batlantiradi [11].

Misol: Buyuk Britaniyada Kembrij universiteti reyting tizimlari va akademik yutuqlar uchun mukofotlar kabi o'yinlashtirilgan yondashuvlarni qo'llaydi, bu esa talabalarning motivatsiyasini rag'batlantirish va ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish imkonini beradi. Shvetsiyada Lund universiteti moslashuvchan o'qitish texnologiyalaridan foydalanadi, bu esa akademik o'zlashtirmaslik darajasini pasaytirish va talabalarning o'rtacha ballini oshirish imkonini berdi [5].

MDH mamlakatlarida ham KMS sharoitida talabalar motivatsiyasini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Qozog'istonda Nazarboyev universiteti raqamli ta'lim platformalarini integratsiya qildi, bu esa talabalarga yuqori darajadagi ishtirokni ta'minlagan holda individual ta'lim modullarini qulay formatda o'tish imkonini berdi [8]. Rossiyada Moskva davlat universiteti talabalarga o'zlarining akademik qiziqishlariga muvofiq fanlarni tanlash imkonini beruvchi individual ta'lim yo'nalishlari tizimini joriy etdi, bu esa ularning motivatsiya darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi [10]. Belorussiyada Brest davlat universiteti talabalarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish imkonini beruvchi loyihaviy ta'lim tizimidan foydalanadi.

Misol: O'zbekistonda Nukus davlat pedagogika instituti interaktiv texnologiyalar elementlari bilan onlayn ta'limni joriy etdi, bu esa talabalarga o'qituvchilar bilan yanada samarali muloqot qilish va ularning o'quv jarayoniga jalb etilishini oshirish imkonini berdi [9].

Shunday qilib, KMS sharoitida talabalarning motivatsiyasi ko'plab omillarga, jumladan, avtonomlik darajasi, baholash tizimi, raqamli texnologiyalardan foydalanish va ta'limni individuallashtirishga bog'liq. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, moslashuvchan ta'lim yo'nalishlari, interaktiv usullar va raqamli platformalarning uyg'unlashuvi talabalarning faolligini oshirish va ularning akademik yutuqlarini yaxshilashga xizmat qiladi. MDH mamlakatlarida ta'lim platformalarini rivojlantirishni davom ettirish, o'qitish usullarini takomillashtirish va ilg'or texnologiyalarni KMS samaradorligini oshirish hamda talabalarning barqaror intellektual rivojlanishini ta'minlash uchun moslashtirish zarur.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Biggs, J. (2003). Teaching for Quality Learning at University. McGraw-Hill Education.
2. Siemens, G. (2005). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age.
3. Bates, A.W. (2015). Teaching in a Digital Age. Vancouver: BCcampus.
4. Helsinki University. (2020). Digital Learning and Student Portfolios. Helsinki Press.
5. Lund University. (2019). Artificial Intelligence in Higher Education. Lund Press.
6. Garrison, D.R. (2011). E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice. Routledge.
7. Teichler, A. (2004). The Changing Role of Student Mobility in the European Higher Education Area.
8. Жумагулов, Б. (2021). Цифровые технологии в образовании Казахстана: Проблемы и перспективы. Астана: Назарбаев Университет.
9. Отепбергенов, Ж.С. (2022). Дистанционное обучение в условиях цифровой трансформации. Нукус: Нукусский государственный педагогический институт.

10. Фомин, А. (2021). Цифровая кредитно-модульная система: Преимущества и вызовы. Москва: Московский политех.
11. Müller, K., & Schütze, H. (2018). The Role of Modular Education in Enhancing Analytical Skills. Heidelberg University Press.
12. Oxford University. (2020). Project-Based Learning in Higher Education. Oxford Academic Press.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).